

กลวิธีโน้มน้าวใจในประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราช

ธนวัฒน์ เนียมนิล^{1*} และ อภิลักษณ์ เกษมผลกุล²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กลวิธีโน้มน้าวใจในประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราช โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากวีดิทัศน์ประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราช เฉพาะภาคกลางที่มีการเผยแพร่เป็นสาธารณะในเว็บไซต์เฟซบุ๊ก ช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2565 และเว็บไซต์ยูทูบ โดยคัดเลือกเฉพาะวีดิทัศน์ที่พระผู้เทศน์มีการโน้มน้าวใจคนที่มาฟังเทศน์ให้ร่วมทำบุญได้ตัวกัณฑ์มหาชาติเท่านั้น ซึ่งมีทั้งหมด 5 วีดิทัศน์ และจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในงานเทศน์มหาชาติ “พระเวสสันดร” 13 กัณฑ์ หนึ่งพันพระคาถา วันอาทิตย์ที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2565 ณ วัดทุ่งครุ แขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร โดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการโน้มน้าวใจ กรอบแนวคิดการเล่าเรื่อง กรอบแนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมในฐานะการแสดง และกรอบแนวคิดบทบาทหน้าที่ของคติชนเป็นแนวทางในการวิจัย

^{1,2} คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
ประเทศไทย

¹toontautology@gmail.com

²aphilak@yahoo.com

* ผู้รับผิดชอบหลัก

บทความวิจัย

รับบทความ: 22 มกราคม 2566

แก้ไขบทความ: 27 มีนาคม 2566

ตอบรับ: 21 เมษายน 2566

ผลการวิจัยพบว่า มีกลวิธีโน้มน้าวใจในประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราช 10 กลวิธี โดยจัดเป็นกลุ่มได้ดังนี้ กลุ่มที่ 1 กลวิธีทางภาษา 3 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำหรือวลีแสดงความชื่นชม ยกย่อง การใช้อุปมาอุปไมย และการใช้คำแสดงปริมาณเพื่อเสนอแนะแนวทางในการติดกัณฑ์เทศน์ กลุ่มที่ 2 กลวิธีทางเนื้อหา 4 กลวิธี ได้แก่ การอ้างอำนาจสิทธิ์ การยกตัวอย่างขนบธรรมเนียมโบราณ การใช้แหล่งนอกเล่าเรื่อง และการให้พร และกลุ่มที่ 3 กลวิธีทางการแสดง 3 กลวิธี ได้แก่ การใช้น้ำเสียง การใช้ท่าทาง และการใช้อุปกรณ์ ทั้งนี้กลวิธีที่พบยังแสดงให้เห็นบทบาทสำคัญของ

ประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชที่มีต่อสังคมไทยภาคกลาง
ได้แก่ บทบาทด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ในสังคม
บทบาทด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น บทบาทด้านการสร้าง
ความสามัคคีในท้องถิ่นสังคมไทยภาคกลาง บทบาทด้านการส่งเสริม
คุณธรรมให้แก่คนในสังคม และบทบาทด้านการสร้างความบันเทิง

คำสำคัญ ประเพณีเทศน์มหาชาติ กัณฑ์มหาราช กลวิธีโน้มน้าวใจ

Persuasive Techniques in the Thet Mahachat Kan Maharaj Tradition

Tanawat Neamnin^{1*} and Aphilak Kasempholkoon²

Abstract

This research article aims to study and analyze persuasive techniques in the Thet Mahachat Kan Maharaj tradition. The scope of this research article came from 5 videos of Thet Mahachat Kan Maharaj tradition specific to central Thailand published publicly on the Facebook website in September 2022 and the YouTube website. The research selected only five videos in which the monks persuade the people who came to listen to the sermon to make merit to redeem Kanha and Chali and included field data collection in the Mahachat sermon “Phra Vessantara” 13 chapters, one thousand spells Sunday, September 25, 2022, at Wat Thung Khru, Thung Khru Subdistrict, Thung Khru District, Bangkok. The conceptual framework used in this research article is the concept of persuasion, the concept of storytelling, the concept of ritual as a performance, and the concept of functions of folklore.

The research results found ten persuasive techniques in the Thet Mahachat Kan Maharaj tradition classified as follows: Group 1 Three Language Strategies, including choosing words or phrases to show appreciation, the use of metaphor, and the use of quantitative words to suggest guidelines for offering money to the monk who gives a sermon. Group 2 Four Content

^{1,2} Faculty of Liberal Arts
Mahidol University
Thailand

¹ toontautology@gmail.com

² aphilak@yahoo.com

* Correspondence

Research Article

Received: 22 January 2023

Revised: 27 March 2023

Accepted: 21 April 2023

Strategies, including mentioning the result of merit, giving examples of ancient customs, using the Lae-nok to tell stories, and giving the blessing. Group 3 Three Performance strategies, including the use of tone, the use of gesture, and the use of equipment. In this regard, the strategies found also show the vital roles of the Thet Mahachat Kan Maharaj tradition in central Thai society as follows: the role in inheriting Buddhism to exist in society, the role in preserving local culture, the role of strengthening local unity in central Thai society, the role in teaching morality to people in society, and the role in entertaining.

Keywords: Thet Mahachat tradition, Kan Maharaj,
persuasive technique

1. บทนำ

มหาชาติ หรือมหาเวสสันดรชาดกคือเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรเพื่อบำเพ็ญทานบารมี ถือกันว่าพระชาตินี้เป็นพระชาติสุดท้ายก่อนที่จะมาอุบัติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เรื่องเวสสันดรชาดกนี้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเล่าชาดกเรื่องนี้ไว้ โดยเริ่มต้นเมื่อครั้งที่พระพุทธองค์เสด็จไปโปรดพระพุทธรูปิตา และปวงพระประยูรญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ แล้วมีเหตุให้ต้องทรงล่าแดงอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อทรมานพระประยูรญาติอาวุโสให้สิ้นทิฐิลง จึงทำให้เกิดปรากฏการณ์พิเศษขึ้นคือ ฝนโบกขรพรรษ ได้ตกลงในที่ชุมนุมนั้น สร้างความอัศจรรย์ใจแก่บรรดาพระภิกษุสาวก พระพุทธองค์จึงมีพุทธดำรัสว่าปรากฏการณ์เช่นนี้เคยมีมาแต่ก่อนแล้ว ครั้นพระภิกษุทั้งหลายทูลอาราธนาให้ทรงเล่า พระพุทธองค์จึงได้ตรัสเล่าถึงเรื่องเวสสันดรชาดกขึ้นในครั้งนั้น

เรื่องมหาเวสสันดรชาดกหรือมหาชาตินี้มีเนื้อเรื่องหลักว่าด้วยพระเวสสันดรโอรสของพระเจ้าสญชัยและพระนางผุสดีแห่งกรุงสีพีผู้มีนิสัยฝักใฝ่ในการบริจาคทาน อยู่เป็นนิจได้บริจาคช้างปัจจัยนาครซึ่งเป็นช้างวิเศษของเมืองให้แก่พระเจ้ากสิงคราชกษัตริย์ที่ส่งทูตมาทูลขอช้างดังกล่าวเพื่อนำไปช่วยให้เมืองกสิงคราชกษัตริย์ฝนตกต้องตามฤดูกาล ด้วยเหตุการณ์นี้สร้างความไม่พอใจให้แก่ชาวสีพีจนเป็นเหตุให้พระเวสสันดรและพระนางมัทรีผู้เป็นมเหสี พร้อมด้วยพระชาติและพระกัณหาผู้เป็นพระโอรสพระธิดา ต้องออกจากเมืองไปอาศัยอยู่ในป่า จนต่อมามีพราหมณ์นามว่า ชูชก ได้เดินทางไปขอพระชาติและพระกัณหาจากพระเวสสันดรในขณะที่พระนางมัทรีออกไปหาผลาหารในป่า เพื่อนำไปเป็นทาสรับใช้นางอมิตตดาภรรยาของตน และเมื่อชูชกได้ตัวพระชาติและพระกัณหามาแล้ว เทวดาก็ได้ดลใจชูชกให้พาสองกุมารผ่านไปยังกรุงสีพี จนพระเจ้าสญชัยผู้เป็นพระอัยกาหรือปู่ได้เฝ้าตัวหลานทั้งสองคืนจากชูชกในที่สุด ซึ่งพระเจ้าสญชัยก็ได้ตอบแทนและเลี้ยงดูชูชกเป็นอย่างดี แต่ชูชกกลับตะกละกินอาหารมากจนเกินประมาณเป็นเหตุให้ท้องแตกตาย หลังจากนั้นพระเจ้าสญชัยกับ

พระนางผุสดีก็ได้จัดงานรับขวัญหลานทั้งสอง ประกอบกับกรุงกลิงคราชบุรีได้นำช้าง
ปัจจัยนามาคืนจึงได้มีการจัดเตรียมขบวนทัพออกไปรับพระเวสสันดรและพระนาง
มัทรีกับคืนสู่กรุงสรีในที่สุด

ความรู้เรื่องมหาชาติเป็นที่รู้จักแพร่หลายมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยดังปรากฏ
ในศิลาจารึกหลักที่ 3 หรือจารึกนครชุม พุทธศักราช 1900 ตรงกับสมัยของ
พระมหาธรรมราชาที่ 1 ลีไทย ความว่า

“...อันว่าพระไตรปิฎกนี้จักหาย แลหาคนรู้จักรู้แท้แลมิได้เลย

ยังมีคนรู้คั่นสเลกสน้อยไซ้

ธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่าพระมหาชาติ หากคนสวดแลมิได้เลย

ธรรมชาดกอันอื่นไซ้ มีต้นหาปลายมิได้ มีปลายหาต้นมิได้เลย...”

(กรมศิลปากร, 2563, น. 8)

จากข้อความในจารึกข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการสวดพระมหาชาติที่เป็น
ภาษาบาลีในสังคมสมัยสุโขทัย ซึ่งยังไม่มีปรากฏประเพณีการเทศน์มหาชาติที่เป็น
การเทศน์แบบภาษาไทยในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื้อหาของเวสสันดรชาดกที่ใช้ในการสวด
พระมหาชาตินั้นมีความยาวมากซึ่งผูกเป็นพระคาถาได้ถึง 1,000 พระคาถา โดยแบ่งช่วง
ตามเหตุการณ์สำคัญได้ทั้งหมด 13 กัณฑ์ ได้แก่ 1. กัณฑ์ทศพร มี 19 พระคาถา
2. กัณฑ์หิมพานต์ มี 134 พระคาถา 3. กัณฑ์ทานกัณฑ์ มี 209 พระคาถา 4. กัณฑ์
วนประเวศน์ มี 57 พระคาถา 5. กัณฑ์ชูชก มี 79 พระคาถา 6. กัณฑ์จุลพน มี
35 พระคาถา 7. กัณฑ์มหาพน มี 80 พระคาถา 8. กัณฑ์กุมาร มี 101 พระคาถา
9. กัณฑ์มัทรี มี 90 พระคาถา 10. กัณฑ์สักรกบรพ มี 43 พระคาถา 11. กัณฑ์มหาราช
มี 69 พระคาถา 12. กัณฑ์กษัตริย์ มี 36 พระคาถา และ 13. กัณฑ์นครกัณฑ์ มี
48 พระคาถา

ประเพณีเทศน์มหาชาตินั้นสันนิษฐานว่าเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยมีการนำเอาเรื่องเวสสันดรชาดกมาแปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและมีการแต่งเป็นสำนวนต่าง ๆ จำนวนมาก ดังปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ซึ่งได้บันทึกเหตุการณ์ที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตแปลและแต่งมหาชาติคำหลวงเมื่อพุทธศักราช 2025 ความว่า

“ศักราช 844 ขาลศก ท่านให้เล่นการมหรสพ 15 วัน ฉลองพระศรีรัตนมหาธาตุ
แล้วจึงพระราชนิพนธ์มหาชาติคำหลวงจบบริบูรณ์”

(กรมศิลปากร, 2563, น. 9)

ประเพณีเทศน์มหาชาติจะนิยมจัดขึ้นในช่วงเดือนสิบถึงเดือนอ้าย หรือนับตั้งแต่วันสารทไทย (วันแรม 15 ค่ำ เดือน 10) เป็นต้นไป โดยขั้นตอนพิธีจะเริ่มต้นด้วยการเทศน์คาถาพันเป็นเบื้องต้น จากนั้นจึงเทศน์เรียงลำดับไปตามกัณฑ์ หรืออาจจะมีการสลับกัณฑ์โดยอาจเลือกเฉพาะกัณฑ์เด่น ๆ มาเทศน์ตามแต่รูปแบบ หรือลักษณะที่ผู้จัดงานประเพณีจะกำหนดให้เหมาะสมกับเวลาและสถานที่ ซึ่งในแต่ละกัณฑ์เทศน์นั้นจะมีการจุดเทียนน้ำมันตบบูชากัณฑ์เทศน์ตามจำนวนพระคาถาที่กำกับไว้ในแต่ละกัณฑ์ อาทิ กัณฑ์มหาราช มี 69 พระคาถา จำนวนเทียนที่จุดรอบชั้นน้ำมันตบก็จะมี 69 เล่ม ตามไปด้วย นอกจากการจุดเทียนบูชากัณฑ์เทศน์แล้วยังมีธรรมเนียมการจัดเครื่องกัณฑ์เทศน์เป็นเครื่องบูชาในแต่ละกัณฑ์ด้วย อย่างกัณฑ์มัทรี ผู้ที่รับเป็นเจ้าภาพกัณฑ์ก็จะเตรียมผลไม้หลากหลายชนิดมาเป็นเครื่องบูชากัณฑ์เทศน์เพื่อให้สอดคล้องไปกับเรื่องราวในกัณฑ์ดังกล่าว ที่พระนางมัทรีซึ่งเป็นพระมเหสีของพระเวสสันดรและเป็นพระมารดาของพระกัณหาและพระชาลีได้ออกไปหาผลไม้ในป่า เป็นต้น การจัดเครื่องบูชาเหล่านี้มีการผสมผสานความเชื่อเรื่องการฟังเทศน์

มหาชาติให้จบภายในวันเดียว พร้อมทั้งบูชาด้วยฉัตร ธง ดอกไม้ ธูป เทียน อย่างละพัน เพื่อที่จะได้เกิดในศาสนาของพระศรีอาริยมตไตรยดังมีที่มาจาก “มาเลยยเทวตฺเถรวตฺถุ” หรือพระมาลัยสูตร (กรมศิลปากร, 2563, น. 11) ความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลต่อผู้คนในสังคมไทยสืบมาจนถึงปัจจุบัน

การเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ในประเพณีเทศน์มหาชาติ มีจุดเด่นที่แตกต่างกันไปตั้งแต่เนื้อหา ทำนองการเทศน์ เครื่องบูชากัณฑ์เทศน์ เพลงบรรเลงประจำกัณฑ์ ฯลฯ ซึ่งในจุดเด่นที่น่าสนใจอย่างหนึ่งก็คือเรื่องของกลวิธีโน้มน้าวใจที่พระผู้เทศน์ประจำกัณฑ์ใช้ในการเทศน์เพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้ที่มาฟังเทศน์ติดกัณฑ์เทศน์ กล่าวโดยง่ายคือ การเทศน์มหาชาตินี้มีลักษณะของการโน้มน้าวใจที่มีผู้โน้มน้าวคือพระผู้เทศน์ และผู้ถูกโน้มน้าวคือผู้ที่มาฟังเทศน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกัณฑ์ที่ 11 กัณฑ์มหाराช มีความพิเศษในแง่ของลักษณะการโน้มน้าวใจที่แตกต่างจากกัณฑ์อื่น ๆ กล่าวคือ กัณฑ์มหाराชเป็นกัณฑ์ที่คนนิยมฟังกันมากเป็นพิเศษเนื่องด้วยเป็นกัณฑ์ช่วงท้าย ๆ ซึ่งมักจะเทศน์ช่วงบ่ายหรือเย็น ประกอบกับกัณฑ์มหाराชนี้มีความสนุกสนานเพลิดเพลินอย่างการใช้ทำนองเทศน์คุตทะราดเหยียบกรวด การแหล่ประโคม การแหล่แกะบายศรี ฯ ที่แสดงให้เห็นถึงลูกเล่นในกัณฑ์ที่มีความหลากหลายมากกว่ากัณฑ์อื่น ๆ อีกทั้งยังมีความนิยมว่าพระที่จะเทศน์กัณฑ์นี้ได้ต้องมีเสียงใหญ่และหนักแน่น (พระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนฺตสีโล), 2556) เนื่องด้วยในกัณฑ์มหाराชนี้มีการใช้ลูกเล่นในการแหล่เป็นจำนวนมากซึ่งจะต้องมีการใช้น้ำเสียงที่มากตามไปด้วย และยิ่งหากพระผู้เทศน์มีเสียงที่ทรงพลังและเข้มแข็งก็จะยิ่งแสดงถึงความยิ่งใหญ่ตามชื่อกัณฑ์มหाराชอีกด้วย

เรื่องราวในกัณฑ์ที่ 11 กัณฑ์มหाराชนี้ว่าด้วยชุกชกหลังจากที่ได้ตัวสองกุมารคือ พระกัณหาและพระชาติผู้เป็นลูกของพระเวสสันดรมาแล้วก็ได้พาเดินทางมาในป่า ครั้นเวลาพลบค่ำแต่ละคืนชุกชกจะผูกข้อมือสองกุมารไว้กับกอไม้แล้วตนก็จะขึ้นไปนอนบนต้นไม้ เหล่าเทพยดาเกิดความสงสารสองกุมารจึงได้เนรมิตกายคล้ายองค์

พระเวสสันดรและพระนางมัทรีมาคอยดูแลสองกุมารจนเวลาล่วงมากกว่า 10 ราตรี ชูชกจึงได้พาสองกุมารเดินทางมาถึงทางสองแพร่งที่แยกไปกรุงกสิงคราษฎร์กับกรุงสีพีของพระเจ้าสญชัยผู้เป็นพระอัยกาหรือปู่ของทั้งสองกุมาร ครั้นนั้นเทพดาจึงดลใจชูชกให้พาสองกุมารไปยังกรุงสีพีจนเวลาพลบค่ำ ในคืนนั้นพระเจ้าสญชัยเกิดมีสุบินนิมิตว่ามีบุรุษรูปร่างน่ากลัวนำดอกบัวมาให้ 2 ดอก ดอกหนึ่งแรกแย้ม อีกดอกหนึ่งตูมโหรงจึงทำนายว่าพระประยูรญาติที่จากไปจะกลับคืน รุ่งเช้าพระเจ้าสญชัยเสด็จออกหน้าพระลานได้พบชูชกและสองกุมารจึงได้ตรัสถามความเป็นมาและได้ไถ่ตัวสองกุมารให้พ้นจากความเป็นทาสของชูชกด้วยการพระราชทานค่าไถ่ตัวพระชาติด้วยทองคำบริสุทธิ์ 1,000 ตำลึงทอง และไถ่ตัวพระกัณหาด้วย ข้าว ม้า โค กระบือ ทาสชาย ทาสหญิง และทองคำอย่างละ 100 พร้อมทั้งพระราชทานปราสาท 7 ชั้น แก่ชูชก ชูชกได้รับการเลี้ยงดูจากพระเจ้าสญชัยเป็นอย่างดี หากแต่กินอาหารมากเกินไปจนไฟธาตุไม่อาจย่อยได้จึงต้องแตกตายในครั้งนั้น หลังจากที่พระเจ้าสญชัยได้หลานคืนจากชูชกก็ได้จัดงานสมโภชรับขวัญสองกุมารตลอด 7 วัน 7 คืน ครั้นถึงวันที่ 7 พรหมณ์จากกรุงกสิงคราษฎร์ 8 คน ก็ได้นำช้างปัจจัยนาคนาคคืน พระเจ้าสญชัยพระนางผุสดี และพระกัณหาพระชาติจึงได้จัดขบวนทัพออกไปรับพระเวสสันดรและพระนางมัทรีกลับคืนพระนคร ซึ่งเมื่อพระผู้เทศน์ได้เทศน์มาถึงช่วงที่พระเจ้าสญชัยไถ่ตัวพระกัณหาและพระชาลีนี้ก็จะมีการเทศน์เสริมเพื่อเชิญชวนให้ญาติโยมทั้งหลายรวมถึงเจ้าภาพประจำถิ่นหมัมหาราชนี้ลุกขึ้นมาติดกันเทศน์เพื่อสร้างบุญกุศลจากการไถ่ตัวพระกัณหาและพระชาลีให้เป็นอิสระจากชูชกด้วย การเทศน์เพื่อเชิญชวนนี้ก็จะมีการพรรณนาถึงอานิสงส์ที่จะส่งถึงทั้งชาตินี้และชาติหน้า บ้างก็กล่าวยกย่องว่าบุญจากการไถ่ตัวพระกัณหาและพระชาลีนี้ประเสริฐสุด และเหนือยิ่งกว่าการทำบุญไถ่ชีวิตสัตว์เดรัจฉานอื่นใดในโลก ทั้งนี้ตามคติความเชื่อของการบูชาภัณฑมหาราชได้พรรณนาถึงอานิสงส์ของผู้บูชาภัณฑนี้ไว้ว่า จะได้มนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ และนิพพานสมบัติ ได้เป็นพระราชา ได้เสวยทิพยสมบัติในฉกามาพจรสวรรค์

มีนางเทพอัปสรเป็นบริวาร ครั้นบารมีแก่กล้าก็จะได้นิพพานสมบัติในที่สุด (วิชฌนัตถก, 2560, น. 46) และไม่ว่าจะเกิดไปในชาติใด ๆ ก็จะได้เป็นเจ้าคนนายคน ไม่เกิดต่ำกว่าคนไม่จนกว่าใคร ไม่ต้องไปเป็นทาสใคร

จากเนื้อหาเรื่องราว ความนิยม ลูกเล่นในกัณฐมหาราช และคติความเชื่อในการพึ่งเทศน์มหาชาติกัณฐมหาราชดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาว่า พระผู้เทศน์กัณฐมหาราชในประเพณีเทศน์มหาชาติเฉพาะในพื้นที่ภาคกลางที่มีลักษณะเป็นศูนย์กลางที่รวบรวมความหลากหลายของประเทศไทยไว้นั้นมีกลวิธีโน้มน้าวใจอย่างไร ประกอบกับเมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วพบว่ายังไม่เคยมีงานวิจัยใดที่ศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีโน้มน้าวใจจากประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฐมหาราช ดังนั้นแล้วผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษากลวิธีโน้มน้าวใจในประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฐมหาราช เพื่อให้เห็นถึงกลวิธีโน้มน้าวใจและบทบาทหน้าที่อันเป็นอิทธิพลที่ถูกส่งต่อมาจนถึงปัจจุบันในมุมที่สะท้อนจากขอบเขตของข้อมูลที่ผู้วิจัยเลือกศึกษา ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีเทศน์มหาชาติอันจะเป็นผลดีต่อการศึกษาทั้งในด้านภาษาศาสตร์ วรรณคดี คติชนวิทยา ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการโน้มน้าวใจ

อรรถพร ปิณฑนีโอวาท (2554, น. 5) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการโน้มน้าวใจไว้ 3 ประการ ดังนี้ 1. ผู้โน้มน้าวใจต้องมีอิทธิพลบางประการเหนือผู้ถูกโน้มน้าวใจ 2. ผู้ถูกโน้มน้าวใจมักจะมีทางเลือกมากกว่าหนึ่งเสมอ และผู้โน้มน้าวจะพยายามชักจูงใจให้ผู้ถูกโน้มน้าวยอมรับทางเลือกที่ตนเสนอ และ 3. สิ่ง que ผู้โน้มน้าวต้องการ คือ การเปลี่ยนแปลง การสร้าง หรือการดำรง ความเห็น ทักษะคติ ค่านิยม

และความเชื่อของผู้ถูกโน้มน้าว ซึ่งจะส่งผลต่อปัจจัยด้านอารมณ์และพฤติกรรม จากแนวคิดนี้ผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์กลวิธีโน้มน้าวใจแบบต่าง ๆ ในประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชผ่านพระผู้เทศน์ซึ่งเป็นผู้โน้มน้าวโดยตรง

2.2 แนวคิดการเล่าเรื่อง

การเล่าเรื่อง คือ วิธีการสื่อสารที่มุ่งเน้นให้ส่งผลต่อความรู้สึกและอารมณ์เป็นหลัก ในขั้นพื้นฐาน คือ เน้นให้ความเพลิดเพลิน และในขั้นที่สูงขึ้นไป คือ ยกย่องคุณค่าทางจิตใจของคนในสังคม เพิ่มความเจริญในการดำรงชีวิต โดยการเล่าเรื่องนี้จะโยงการเล่าเรื่อง (narrative) ผ่านการถ่ายทอดทางอารมณ์ (emotional) และสร้างภาพให้ดูน่าสนใจ ตื่นตาตื่นใจในที่สุด (spectacle) เพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดบางอย่าง (intellectual) ที่มีองค์ประกอบพื้นฐานของการเล่าเรื่องอย่างสมบูรณ์ (ทิตนันท อนุวัชศิริวงศ์ และคณะ, 2543) จากแนวคิดนี้ผู้วิจัยจะใช้วิเคราะห์การเล่าเรื่องราวในประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชของพระผู้เทศน์เป็นหลัก

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมในฐานะการแสดง

เอริค รอทเทนบูเลอร์ (Rothenbuhler, 1998) กล่าวว่า พิธีกรรมมีคุณลักษณะเป็นการแสดง ซึ่งหากจะกล่าวว่า “การกระทำใดเป็นการแสดงนั้น” จะต้องมียุบบางอย่างติดตามมา เช่น เป็นการกระทำที่ถูกจัดกรอบ (frame) ในลักษณะเฉพาะ และจะต้องนำเสนออย่างคำนึงถึงผู้รับสาร (audience/receiver) อยู่เสมอ จนอาจกล่าวได้ว่า การประกอบพิธีกรรมเป็นการกระทำบางอย่างของคนบางคน (ผู้ส่งสาร) ให้คนบางคนดู (ritual is performance of something for someone) ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดนี้ในการมองประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชในฐานะการแสดงเพื่อวิเคราะห์ถึงเป้าประสงค์หลักอันจะสอดคล้องไปกับบริบทของสังคมไทย

2.4 แนวคิดบทบาทหน้าที่ของคตชน

วิลเลียม อาร์ บาสคอม (Bascom, 1954, p. 290) ได้จำแนกบทบาทหน้าที่ของคตชนไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1. บทบาทด้านการช่วยรักษามาตรฐานทางสังคมและ

สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน 2. บทบาทด้านการอธิบายวัฒนธรรม 3. บทบาทด้านการให้การศึกษา และ 4. บทบาทด้านการสร้างความบันเทิงให้คนในสังคม ทั้งนี้ บทบาทหน้าที่ทั้ง 4 ประการ อาจแบ่งย่อยได้อีกตามความหลากหลายของปัจจัยทางสังคมที่อาจมีความโดดเด่นต่างกัน ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดดังกล่าวเพื่อวิเคราะห์ว่าประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยอย่างไร

3. ข้อมูลและวิธีการวิจัย

3.1 ข้อมูลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชในภาคกลาง โดยได้กำหนดขอบเขตของข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยไว้ทั้งหมด 2 แหล่งข้อมูล ดังนี้

3.1.1 ข้อมูลประเภทวิดิทัศน์

วิดิทัศน์ประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชในภาคกลางที่เผยแพร่เป็นสาธารณะในเว็บไซต์เฟซบุ๊กช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2565 และเว็บไซต์ยูทูปโดยคัดเลือกเฉพาะวิดิทัศน์ที่พระผู้เทศน์มีการแนะนำใจคนที่มาฟังเทศน์ให้ร่วมทำบุญได้ตัวพระกัณฑ์และพระซำลีเท่านั้น เนื่องด้วยลักษณะดังกล่าวเป็นจุดเด่นที่อิงตามเนื้อหาหลักในกัณฑ์มหาราชที่ชัดเจนที่สุด ซึ่งจากการรวบรวมพบว่ามีทั้งหมด 5 วิดิทัศน์เท่านั้นที่เป็นภาพเคลื่อนไหวและแสดงขั้นตอนพิธีตั้งแต่ต้นจนจบภายในตัววิดิทัศน์ ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1

ข้อมูลวิทัศน์ประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราช

วิทัศน์ ที่	พระผู้เทศน์	โอกาสและสถานที่เทศน์	ระยะเวลา	เว็บไซต์และ วันที่เผยแพร่
1	พระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนฺตสีโล) วัดพระเชตุพนวิมล มังคลารามราช วรมหาวิหาร กรุงเทพฯ	งานเทศน์มหาชาติ ณ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมราชา จังหวัดนนทบุรี (ไม่ปรากฏข้อมูล วันเดือนปีในการจัดงาน)	1 ชั่วโมง 7 นาที 57 วินาที	Youtube : 25 สิงหาคม พ.ศ. 2556
2	พระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนฺตสีโล) วัดพระเชตุพนวิมล มังคลารามราช วรมหาวิหาร กรุงเทพฯ	งานเทศน์มหาชาติเฉลิม พระเกียรติ 25-26 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 ณ หอประชุม โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พัฒนาการ กรุงเทพฯ	48 นาที 12 วินาที	Youtube : 25 สิงหาคม พ.ศ. 2556
3	พระครูโฆสิตธรรมากร วัดสุวรรณาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพฯ	งานเทศน์มหาชาติมหาเวสสันดร ชาดกทำนองหลวงถวายเป็น พระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระ พระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระ พระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ 29, 30 กันยายน - 1, 2 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ณ วัดสุวรรณาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพฯ	59 นาที 54 วินาที	Youtube : 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560
4	พระมหาสม สุทธิปภาโส วัดหลักสี่ กรุงเทพฯ	โครงการวันธรรม งานอนุรักษ มรดกธรรม “ฟังมหาชาติ 13 กัณฑ์ ร่วมสร้างสังคมไทย” โดยองค์การ เผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร สำนักงานเขตบางรัก และโรงแรม ตวันนา 12-14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 ณ ห้องคริสตศิลป์บอลรูม โรงแรมตวันนา ถนนสุรวงศ์ กรุงเทพฯ	1 ชั่วโมง 14 นาที 29 วินาที	Youtube : 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2564

ตารางที่ 1

ข้อมูลวิถีทัศน์ประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราช (ต่อ)

วิถีทัศน์ ที่	พระผู้เทศน์	โอกาสและสถานที่เทศน์	ระยะเวลา	เว็บไซต์และ วันที่เผยแพร่
5	พระมหาอุฒวิวร วุฒินาโค วัดนาครปรก กรุงเทพฯ	งานเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 11 : มหาราช 25 กันยายน พ.ศ. 2565 ณ วัดนาครปรก กรุงเทพฯ	1 ชั่วโมง 7 นาที 57 วินาที	Facebook : 25 กันยายน พ.ศ. 2565

3.1.2 ข้อมูลภาคสนาม

ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยได้คัดเลือกจากงานเทศน์มหาชาติภาคกลางที่จัดขึ้นในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2565 ประกอบกับความสะดวกในการประสานงานและได้รับการตอบรับจากทางผู้จัดงานในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลได้จำนวน 1 สถานที่ คือ งานเทศน์มหาชาติ “พระเวสสันดร” 13 กัณฑ์ หนึ่งในพระคาถา วันอาทิตย์ที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2565 ณ วัดทุ่งครุ แขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร ดังแสดงรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2

การเก็บข้อมูลประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชภาคสนาม

ชุดที่	พระผู้เทศน์	โอกาสและสถานที่เทศน์
1	พระครูพิพิธธรรมภาณ วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพฯ และพระมหาปิยณัฐ กิตติโสภโณ วัดบางบัว กรุงเทพฯ	งานเทศน์มหาชาติ “พระเวสสันดร” 13 กัณฑ์ หนึ่งในพระคาถา 25 กันยายน พ.ศ. 2565 ณ วัดทุ่งครุ กรุงเทพฯ

ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามนี้ผู้วิจัยจะเลือกใช้เฉพาะในส่วนที่เป็นกัณฑ์ที่ 11 กัณฑ์มหาราชเท่านั้น

3.2 วิธีการวิจัย

3.2.1 ศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีเทศน์มหาชาติโดยเฉพาะกัณฑ์มหาราช และศึกษากรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการโน้มน้าวใจ แนวคิดการเล่าเรื่อง แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมในฐานะการแสดง และแนวคิดบทบาทหน้าที่ของคตชน

3.2.2 เก็บข้อมูลจากวีดิทัศน์เทศน์มหาชาติเฉพาะกัณฑ์มหาราช 5 วีดิทัศน์ และเก็บข้อมูลภาคสนามอีก 1 แห่ง ดังรายละเอียดที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย

3.2.3 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัย พร้อมทั้งเรียบเรียงผลการวิจัย

3.2.4 สรุป อภิปรายผล และนำเสนอผลการวิจัย

4. ผลการวิจัย

4.1 การใช้กลวิธีโน้มน้าวใจในประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราช

ผู้วิจัยได้รวบรวมกลวิธีโน้มน้าวใจจากแหล่งข้อมูลประเภทวีดิทัศน์จำนวน 5 วีดิทัศน์ และจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่าแต่ละแหล่งข้อมูลมีทั้งกลวิธีโน้มน้าวใจที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ซึ่งสามารถนำมาจัดเป็นกลุ่มได้ทั้งหมด 3 กลุ่ม คือ กลวิธีทางภาษา กลวิธีทางเนื้อหา และกลวิธีทางการแสดง ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3

เปรียบเทียบกลวิธีโน้มน้าวใจในประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราช

	กลวิธีโน้มน้าวใจ									
	กลวิธีทางภาษา			กลวิธีทางเนื้อหา				กลวิธีทางการแสดง		
แหล่ง ข้อมูล	การเลือกใช้คำหรือวลี แสดงความชื่นชมยกย่อง	การใช้อุปมาอุปไมย	การใช้คำแสดงปริมาณเพื่อ เสนอแนะแนวทาง ในการติดกัณฑ์เทศน์	การอ้างอำนาจ	การยกตัวอย่าง ขนบธรรมเนียมโบราณ	การใช้แหล่งอกเลาเรือง	การให้พร	การใช้สัญญาณเสียง	การใช้ท่าทาง	การใช้อุปกรณ์
วัดที่ 1	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
วัดที่ 2	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
วัดที่ 3	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓
วัดที่ 4	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
วัดที่ 5	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓
ภาคสนาม	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นกลวิธีโน้มน้าวใจที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้ง 7 แหล่ง โดยจัดเป็นกลุ่มได้ดังนี้ กลุ่มที่ 1 กลวิธีทางภาษา ได้แก่ การเลือกใช้คำหรือวลีแสดงความชื่นชมยกย่อง การใช้อุปมาอุปไมย และการใช้คำแสดงปริมาณเพื่อเสนอแนะแนวทางในการติดกัณฑ์เทศน์ กลุ่มที่ 2 กลวิธีทางเนื้อหา ได้แก่ การอ้างอำนาจ

การยกตัวอย่างขนบธรรมเนียมโบราณ การใช้แหล่งนอกเล่าเรื่อง และการให้พร และกลุ่มที่ 3 กลวิธีทางการแสดง ได้แก่ การใช้น้ำเสียง การใช้ท่าทาง และการใช้อุปกรณ์

กลุ่มที่ 1 กลวิธีทางภาษา พบว่า การเลือกใช้คำหรือวลีแสดงความชื่นชมยกย่องนั้นเป็นกลวิธีที่น่าสนใจที่ปรากฏทุกแหล่งข้อมูล ในส่วนของการใช้อุปมาอุปไมยมีปรากฏใน 5 แหล่งข้อมูล โดยไม่มีปรากฏเฉพาะในแหล่งข้อมูลวิทัศน์ที่ 5 เนื่องจากพระผู้เทศน์ในแหล่งข้อมูลนี้เมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งข้อมูลอื่นพบว่า เป็นพระนักเทศน์รุ่นใหม่ที่มีอายุพรรษาน้อยที่สุด ซึ่งจะเน้นการใช้กลวิธีที่น่าสนใจที่เป็นการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมามากกว่าการใช้อุปมาอุปไมยที่ผู้ฟังต้องตีความเพิ่มขึ้น และส่วนการใช้คำแสดงปริมาณเพื่อเสนอแนะแนวทางในการติดกัณฑ์เทศน์นั้นก็มีปรากฏในทุกแหล่งข้อมูลเช่นกัน

กลุ่มที่ 2 กลวิธีทางเนื้อหา พบว่า การอ้างอานิสงส์เป็นกลวิธีที่น่าสนใจที่ปรากฏทุกแหล่งข้อมูล เนื่องด้วยกลวิธีนี้เป็นการบอกถึงประโยชน์หรือผลในทางบวกที่ผู้ฟังจะได้รับจากการมาฟังเทศน์และติดกัณฑ์เทศน์ ส่วนการยกตัวอย่างขนบธรรมเนียมโบราณนั้นมีปรากฏเพียง 3 แหล่งข้อมูล โดยปรากฏเฉพาะแหล่งข้อมูลวิทัศน์ที่ 1 2 และ 4 ซึ่งพระผู้เทศน์ที่ใช้กลวิธีนี้มักจะใช้ช่วงหลังจบแหล่งนอกเพื่ออธิบายความสำคัญของแหล่งนอกนั้น ๆ ให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจและคล้อยตามมากยิ่งขึ้น และในส่วนของ การใช้แหล่งนอกเล่าเรื่องนั้นก็มีปรากฏอยู่ในทุกแหล่งข้อมูล เนื่องด้วยเป็นกลวิธีที่น่าสนใจหลักที่พระผู้เทศน์ใช้สื่อสารกับผู้ฟังแทนการสื่อสารที่เป็น การสนทนาโต้ตอบแบบทั่วไป ซึ่งมีทั้งการใส่ทำนองและเพิ่มเติมเนื้อหาที่อยู่นอกเหนือจากเรื่องราวในกัณฑ์เทศน์เพื่อให้เกิดความน่าสนใจและดึงดูดผู้ฟัง และส่วนของการให้พรนั้น ก็มีปรากฏอยู่ในทุกแหล่งข้อมูล

กลุ่มที่ 3 กลวิธีทางการแสดง พบว่าการใช้น้ำเสียงเป็นกลวิธีที่น่าสนใจที่มีปรากฏทุกแหล่งข้อมูล เนื่องด้วยเป็นกลวิธีที่สัมพันธ์กับลักษณะความนิยมของพระผู้เทศน์กัณฑ์มหाराชที่จะต้องมีความสามารถในการใช้น้ำเสียงที่หลากหลาย

เพื่อดึงดูดใจผู้ฟัง โดยเฉพาะการใช้น้ำเสียงดูดนัยและห้าวหาญอันแสดงถึงความยิ่งใหญ่ตามชื่อของกัณฑ์มหาราช ในส่วนของการใช้ท่าทางและการใช้อุปกรณ์นั้นก็มีปรากฏในทุกแหล่งข้อมูล ซึ่งทั้งการใช้ท่าทางและการใช้อุปกรณ์นี้จะมีความสัมพันธ์กันโดยท่าทางส่วนใหญ่ที่พระผู้เทศน์ใช้มักจะต้องมีอุปกรณ์เข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ เช่น การพนมมือโดยมีคัมภีร์เทศน์แทรกระหว่างนิ้วโป้งกับนิ้วชี้ การเอื้อมมือเปิดยามให้ผู้ฟังมาติดกัณฑ์เทศน์ หรือการหยิบซองปัจจัยที่ผู้ฟังนำมาใส่ติดกัณฑ์เทศน์เพื่ออ่านชื่อที่เขียนอยู่บนหน้าซอง เป็นต้น

4.1.1 การใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อโน้มน้าวใจ

กลวิธีทางภาษาเป็นกลวิธีที่พระผู้เทศน์จะเลือกสรรคำหรือวลีที่กินใจผู้ที่มาฟังเทศน์มาใช้ในการโน้มน้าวใจ โดยอาจจะเป็นคำหรือวลีที่สื่อถึงการติดกัณฑ์เทศน์ทั้งแบบโดยตรงและโดยอ้อม ดังนี้

1) การเลือกใช้คำหรือวลีแสดงความชื่นชมยกย่อง

พระผู้เทศน์จะใช้กลวิธีโน้มน้าวใจผู้ที่มาฟังเทศน์ผ่านการเลือกใช้คำหรือวลีที่สื่อถึงเชิงบวกเพื่อเสริมสร้างคุณสมบัติหรือลักษณะนิสัยพื้นฐานของผู้ที่มาฟังเทศน์ให้ดียิ่งขึ้น อันจะช่วยกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการติดกัณฑ์เทศน์ ซึ่งเป็นการกระทำที่จะตอบสนองต่อคุณสมบัติของผู้ที่มาฟังเทศน์ว่ามีอยู่จริงตามที่พระผู้เทศน์ได้ชื่นชมยกย่องไว้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“โยมที่นี้ใจดีเสียนัก พอพระท่านเอ่ยปาก แหมคุณโยมก็ให้”

(พระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนฺตสีโล), วัดทัศนศุดที่ 1

จากตัวอย่างข้างต้น พระผู้เทศน์ได้เลือกใช้วลีว่า “ใจดีเสียนัก” เพื่อแสดงความชื่นชมยกย่องผู้ที่มาฟังเทศน์ว่าเป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตา กรุณาอย่างยิ่ง ทั้งยังเน้นหนักกว่าผู้ที่มาฟังเทศน์โดยเฉพาะในสถานที่แห่งนี้เป็นผู้ที่มีจิตใจดีมากถึงขนาดที่พร้อมจะติดกัณฑ์เทศน์โดยทันทีเพียงแค่พระเอ่ยปากขอ ซึ่งลักษณะการเลือกใช้วลี

เช่นนี้เป็นการพยายามชักจูงจิตใจให้ผู้ที่มาฟังเทศน์นั้นยอมรับและปฏิบัติตามที่พระผู้เทศน์ได้วางแนวทางไว้

2) การใช้อุปมาอุปไมย

การใช้อุปมาอุปไมยเป็นกลวิธีที่พระผู้เทศน์ใช้ความเชื่อมโยงกันของสิ่งสองสิ่งมาเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้ที่มาฟังเทศน์เห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นอันจะทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่พระผู้เทศน์ต้องการจะสื่อได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างดังนี้

“เปรียบเหมือนแทงถั่วก็หมายรวย เราแทงหอยก็เพราะหมายได้

โยมมาติดก้นท์เทศน์นี้เหตุอะไร ก็ตั้งใจจะเอาบุญ”

...

“เขาบอกว่าฟังเทศน์มหาชาติสิบสามกัณฑ์หนึ่งพ้นพระคาถา

ถ้าหากว่าไม่ได้ทำบุญตรงไล่ก้นมหาชาติ

ก็เหมือนกับว่าบวชพระแล้วก็ไม่ได้ฉลอง”

(พระมหาสม สุทธิภาโส, วิดีทัศน์ชุดที่ 5)

จากตัวอย่างข้างต้นพระผู้เทศน์ได้เปรียบเทียบเรื่องการใช้เงิน โดยเปรียบเทียบการนำเงินไปแทงถั่วซึ่งเป็นการพนันอย่างหนึ่งในอดีตของไทยและการแทงหอยเหมือนกับการติดก้นท์เทศน์ กล่าวคือ เป็นการใช้จ่ายเงินลงทุนเพื่อหวังผลบางอย่างซึ่งจะต่างกันเพียงแค่การแทงถั่วและหอยนั้นมุ่งหวังให้ได้เงินกลับคืนมามากขึ้นแต่การติดก้นท์เทศน์นั้นหวังให้ได้บุญกลับมาแทน ทั้งยังเปรียบเทียบว่าหากมาฟังเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาธาแล้วไม่ทำบุญติดก้นท์เทศน์เพื่อไล่ก้นมหาชาติให้เป็นอิสระจากทุกข์ก็เหมือนกับการลงมือทำอะไรแล้วแต่ไม่ทำให้เต็มที่ถึงที่สุดอย่างบวชพระแล้วแต่กลับไม่ทำบุญฉลองพระเพื่อต่อยอดบุญให้เพิ่มขึ้น ดังนั้นแล้วการใช้อุปมาอุปไมยเหล่านี้จึงเป็นกลวิธีโน้มน้าวใจที่ทำให้ผู้ที่มาฟังเทศน์ได้คิดตามจนคล้อยตามในสิ่งที่พระผู้เทศน์ต้องการโน้มน้าวใจในที่สุด

3) การใช้คำแสดงปริมาณเพื่อเสนอแนะแนวทางในการติดกัณฑ์เทศน์

การเลือกใช้คำที่บ่งบอกถึงจำนวนหรือปริมาณของสิ่งที่ต้องการจากผู้ถูกโน้มน้าวใจอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งในที่นี้คือจำนวนเงินติดกัณฑ์เทศน์ที่พระผู้เทศน์มักจะระบุปริมาณหรือจำนวนเงินเริ่มต้นที่ไม่มากจนเกินไป เพื่อให้ผู้ที่มาฟังเทศน์ไม่รู้สึกลำบากใจหรือกังวลว่าจะต้องติดกัณฑ์เทศน์ด้วยเงินจำนวนมาก ๆ ดังตัวอย่างนี้

“จะไถ่กันหรือไม่ไถ่เล่าคุณโยมจำ โปรดเวทนากันหาซาสี

สักคนละบาทสองบาทให้พ้นจากทาสทาสี กันหาซาสีจะได้เป็นไท”

(พระครูโฆสิตธรรมากร, วิถีทัศน์ชุดที่ 4)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าพระผู้เทศน์ใช้คำว่า “บาทสองบาท” เพื่อสื่อว่าแม้เงินจำนวนไม่มากก็สามารถนำมาทำบุญติดกัณฑ์เทศน์ได้ ซึ่งกลวิธีนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีกำลังทรัพย์ต่างกันสามารถเข้าถึงการทำบุญติดกัณฑ์เทศน์อันเป็นเป้าประสงค์หลักของพระผู้เทศน์ได้ง่ายขึ้น

4.1.2 การใช้กลวิธีทางเนื้อหาเพื่อโน้มน้าวใจ

กลวิธีทางเนื้อหาเป็นกลวิธีที่พระผู้เทศน์เลือกหรือหยิบยกเอาสาระสำคัญของเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งสอดคล้องไปกับประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหाराชมาใช้ในการเทศน์ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการโน้มน้าวใจของพระผู้เทศน์ให้เพิ่มขึ้น ดังนี้

1) การอ้างอานิสงส์

กลวิธีโน้มน้าวใจโดยการอ้างอานิสงส์ถือเป็นกลวิธีที่พระผู้เทศน์ทุกรูปต้องใช้เนื่องด้วยประเพณีการเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหाराชดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาในแง่ของประเพณีบุญ และโดยความหมายแล้วอานิสงส์ หมายถึง ผลแห่งกุศลกรรม หรือผลบุญ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ซึ่งเป็นผลประโยชน์ที่ผู้ที่มาฟังเทศน์จะได้รับโดยตรงทั้งจากการมาฟังและการร่วมทำบุญติดกัณฑ์เทศน์

ดังนั้นแล้วพระผู้เทศน์จึงใช้การบอกหรืออ้างถึงผลตอบแทนอันเป็นอานิสงส์ที่จะได้รับมาโนมน้าวใจ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“อานิสงส์นะเนี่ยเทศน์แต่ละวรรคแต่ละตอนที่เวลาพระท่านหยิบมาเนี่ยนะ
อย่างเช่นขอขาดเนี่ย นั่นเราจะทำบุญเรื่องการมีชื่อเสียง
แล้วก็ไถ่ถอนกัณฑ์หาชาติตรงนี้เราก็เกิดไป ณ ที่ใด ๆ เนี่ย
เราก็จะเป็นแต่เจ้าคนนายคน ไม่เกิดไปเป็นทาสของใคร”

(พระครูโสมสิทธิธรรมมาร, วัดทัศนบุตที่ 4)

จากตัวอย่างข้างต้นพระผู้เทศน์ได้กล่าวอ้างถึงอานิสงส์ที่ผู้ที่มาฟังเทศน์จะได้รับ โดยอานิสงส์ต่าง ๆ ที่พระผู้เทศน์อ้างถึงนั้นจะมีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาที่พระผู้เทศน์ยกขึ้นมาเทศน์ในแต่ละช่วง อย่างช่วงที่มีการใช้แหล่งประโคนกล่อมพระเจ้ากรุงสุโขทัย พระผู้เทศน์ก็จะจบแหล่งด้วยเสียงขอขาดแล้วก็จะเชิญชวนให้ผู้ที่มาฟังเทศน์ทำบุญติดกัณฑ์เทศน์เพื่อต่อขอ โดยจะอ้างอานิสงส์ในเชิงว่าถ้ามาช่วยต่อขอให้กลับมาเล่นจนมีเสียงได้อีกครั้งก็จะได้รับอานิสงส์เรื่องความมีชื่อเสียง หรืออย่างช่วงที่มีการเชิญชวนให้มาไถ่กัณฑ์หาชาติก็จะมีกล่าวอ้างอานิสงส์ว่าจะได้เป็นเจ้าคนนายคนและไม่ต้องเกิดเป็นทาสเพราะมีอำนาจในการไถ่ตัว การอ้างอานิสงส์นี้จึงเป็นการโนมน้าวใจผู้ที่มาฟังเทศน์ในลักษณะที่ชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะตามมา

2) การยกตัวอย่างขนบธรรมเนียมโบราณ

การกล่าวถึงเหตุการณ์ในอดีตที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นขนบนิยมเป็นกลวิธีที่พระผู้เทศน์มักจะใช้เพื่อโนมน้าวใจผู้ที่มาฟังเทศน์ในลักษณะที่ต้องการจะชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่ชักชวนให้ทำนั้นเป็นสิ่งที่ดีและมีความสำคัญที่ควรจะต้องปฏิบัติสืบทอดต่อไปเพื่อรักษาแบบแผนอันดังามนี้ไว้ ทั้งจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติตามด้วย ดังมีตัวอย่างดังนี้

“กัณฑ์นี้เป็นกัณฑ์ที่สืบเอ็ดกัณฑ์มหाराช โบราณว่ามหाराชกระจาตใหญ่

ใครอยากเกิดดีมีสุขเป็นเจ้าคนนายคนต้องติดกัณฑ์เทศน์ตรงนี้นะ

ใครที่รู้ว่าลำบากโดนเขาข่มเหงอยู่เรื่อย ทุกข์กายทุกข์ใจ

จะทุกข์ตรงไหนก็ตาม ทำบุญตรงนี้แล้วหายทุกข์”

(พระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนตสีโล), วิดีทัศน์ชุดที่ 1)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าพระผู้เทศน์ได้ยกเอาชนบหรือแบบอย่างของโบราณมาใช้เพื่อกระตุ้นความปรารถนาของผู้ที่มาฟังเทศน์ให้เกิดความรู้สึกร่วมไปกับสิ่งที่พระผู้เทศน์ยกมาเป็นตัวอย่าง ทั้งยังมีการบอกแนะแนวทางว่าโบราณก็มีการติดกัณฑ์เทศน์เพื่อหวังให้มีความสุขปราศจากความทุกข์เช่นกัน

3) การใช้แหล่งนอกเล่าเรื่อง

การแหล่งนอกเป็นการแหล่งเรื่องที่อยู่นอกคัมภีร์เทศน์มหาชาติ ซึ่งพระผู้เทศน์ในกัณฑ์มหाराชนี้จะมีการใช้แหล่งนอกจำนวนหลายบทเข้ามาช่วยเล่าเรื่องเพื่อเสริมให้การเทศน์เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยในแต่ละช่วงที่พระผู้เทศน์ใช้แหล่งนอกแทรกระหว่างการเทศน์นั้น เนื้อหาในแหล่งนอกจะมีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาหลักในกัณฑ์มหाराช ซึ่งจะทำให้ผู้ที่มาฟังเทศน์คล้อยตามและไม่รู้สึกเบื่อ ตลอดจนนำไปสู่เป้าประสงค์หลักของพระผู้เทศน์ที่เป็นผู้โน้มน้าวใจผ่านการใช้แหล่งนอกสื่อสารถึงความต้องการที่แท้จริงอย่างตรงไปตรงมากับผู้ที่มาฟังเทศน์ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

จากตัวอย่างข้างต้น คือ แห่ล่นอกตอนหนูพิมพ์ไปพึ่งเทศน์ ซึ่งพระผู้เทศน์ได้เลือกแห่ล่นอกบทดังกล่าวมาแห่ล่นทระหว่งการเทศน์โดยหยิบยกเอาเรื่องราวจากวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องขุนช้างขุนแผนมาเล่าในตอนที่มีการจัดประเพณีเทศน์มหาชาติ และนางพิมพ์ลาโดยที่เป็นเจ้าภาพกัณฑ์มัทรีกำลังเปลื้องผ้าสไบสัทับทิมมาติดกัณฑ์เทศน์ให้เณรแก้วที่กำลังเทศน์กัณฑ์มัทรี จะเห็นได้ว่าพระผู้เทศน์นั้นมีการแห่ล่นจบด้วยการบอกถึงสิ่งต้องการโน้มน้าวผู้ที่มาพึ่งเทศน์อย่างไม่อ้อมค้อม ซึ่งกลวิธีนี้เป็นการเล่าเรื่องโดยใช้แห่ล่นอกที่แฝงไปด้วยการโน้มน้าวใจที่สอดรับกับแนวคิดที่ว่าผู้โน้มน้าวใจต้องมีอิทธิพลบางประการเหนือผู้ถูกโน้มน้าวใจอย่างแท้จริง

การให้พรเป็นกลวิธีให้นมน้ำวใจที่พระผู้เทศน์ใช้ในการแสดงออกถึงเจตนาหรือความปรารถนาดีที่มุ่งหวังให้ผู้ที่มาฟังเทศน์ประสบแต่สิ่งที่เป็นมงคล โดยจะทำให้ผู้ที่มาฟังเทศน์เกิดทัศนคติในเชิงบวกต่อพระผู้เทศน์ที่เป็นผู้ให้นมน้ำวอันจะทำให้จุดประสงค์ในการให้นมน้ำวมีโอกาสประสบความสำเร็จเพิ่มขึ้น ดังตัวอย่างนี้

“อาตมภาพก็ขอให้ญาติโยมนั้น ที่ได้ทำบุญกับทางวัดทุ่งครุในวันนี้

ถือว่าเป็นรอบตัดเชือกรอบสุดท้าย

ขอบุญกุศลที่ญาติโยมได้ทำก็จงเป็นปฏิปักษ์ย้อนกลับ

ไปหาญาติโยมสาธุชนอีกร้อยเท่าพันทวี

ขอให้เป็นเศรษฐีมหาเศรษฐีมีเงินใช้ ขอให้อย่าจน อย่าเจ็บ อย่าเจ็บ

ขอให้มีความสุขความแจ่มความแจ้ง ทุกท่านทุกคน สาธุ”

(พระมหาปิยธรรมา กิตติโสภโณ, วัดทัศนภาคสนาม)

จากตัวอย่างข้างต้นพระผู้เทศน์ได้ให้พรกับผู้ที่มาฟังเทศน์และทำบุญติดกันที่เทศน์ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ให้พรที่ช่วยเสริมให้ชีวิตเป็นไปในทิศทางบวก และให้พรที่ช่วยป้องกันไม่ให้ชีวิตเป็นไปในทิศทางลบ โดยการให้พรในลักษณะที่ครอบคลุมเช่นนี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความใส่ใจในชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ที่มาฟังเทศน์ได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้พระผู้เทศน์สามารถมีอิทธิพลในการโน้มน้าวใจเพิ่มขึ้นได้อีกด้วย

4.1.3 การใช้กลวิธีการแสดงเพื่อโน้มน้าวใจ

กลวิธีการแสดงเป็นกลวิธีที่พระผู้เทศน์ใช้ตัวตนรวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมอยู่โดยรอบเป็นสื่อกลางเพื่อส่งสารหรือนำเสนอความต้องการบางอย่างไปยังผู้ที่มาฟังเทศน์ซึ่งเป็นผู้ถูกโน้มน้าว ดังนี้

1) การใช้น้ำเสียง

พระผู้เทศน์โดยธรรมชาติหรือความนิยมของประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชแล้วจะต้องมีเสียงใหญ่และหนักแน่น (พระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนฺตสีโล), 2556) เพื่อแสดงออกถึงความเข้มแข็งและมีพลังที่จะต้องใช้ในการปรับเปลี่ยนน้ำเสียงที่หลากหลายไปมา ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยดึงดูดความสนใจให้ผู้ที่มาฟังเทศน์เกิดความรู้สึกคล้อยตามและมีอารมณ์จดจ่อไปกับสิ่งที่พระผู้เทศน์กำลังเทศน์อยู่ ณ ช่วงเวลานั้น ๆ ตัวอย่างดังนี้

“(น้ำเสียงน่าสงสาร) ถิ่นหาน้อยละห้อยละเหี่ย กะปลกกะเปลี่ยระหกระเหิน

ผืนพระองค์ทรงดำเนิน ค่อยคุ่มเดินตามทชี่

...

ถึงหลานตกอยากมันไม่มากไม่น้อย

ทองหนักเพียงร้อยก็คงจะไม่เป็นไร (น้ำเสียงสะอื้น)”

(พระครูพิพิธธรรมภาณ, วิดีทัศน์ภาคสนาม)

จากตัวอย่างพระผู้เทศน์มีการใช้น้ำเสียงในลักษณะน่าสงสารเพื่อให้ผู้ที่มาฟังเทศน์เห็นถึงความยากลำบากของถิ่นหาขณะที่ยังเป็นทาสของชุกและต้องเดินทางในป่า อีกทั้งยังมีการใช้น้ำเสียงสะอื้นตอนจบแหล่เพื่อเน้นย้ำให้เห็นถึงความทุกข์ระทม ซึ่งกลวิธีนี้เป็นการโน้มน้าวใจที่จะช่วยสร้างความรู้สึกร่วมอกเห็นใจหรือสร้างความรู้สึกร่วมในความทุกข์ของผู้อื่น อันจะนำมาซึ่งการหยิบยื่นความช่วยเหลือผ่านการทำบุญติดกัณฑ์เทศน์เพื่อไถ่ตัวกัมहाขาลีในเวลาต่อไป

2) การใช้ท่าทาง

การใช้ท่าทางเป็นการแสดงกิริยาอาการหรือการกระทำบางอย่างที่มีการเคลื่อนไหวร่างกายในลักษณะที่ช่วยเสริมให้การใช้คำพูดหรือการใช้ภาษาเกิดความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น ในการเทศน์มหาชาตินั้นพระผู้เทศน์อาจแสดงท่าทางประกอบการเทศน์ที่แตกต่างกัน แต่ทุก ๆ ท่าทางที่เป็นการกระทำซึ่งถูกแสดงออกมานั้นย่อมมีนัยบางอย่างที่เป็นความต้องการของพระผู้เทศน์แฝงอยู่ด้วยเสมอ โดยจะสัมพันธ์ไปกับสิ่งที่พระผู้เทศน์กำลังเทศน์อยู่ ณ ขณะเวลานั้น ๆ ด้วย ตัวอย่างดังนี้

“แล้วที่สำคัญที่สุดก็คือ เปิดโอกาสให้โยมได้ทำบุญกันบ้างนะ
 ทำแล้วรียังโยมเนี่ย แล้วโยมทำไมเปลี่ยนที่นั่งไปนั่งที่โน่นละ
 กลัวพระไถหรือไงโยม (ยิ้มและหัวเราะ) ตายและ
 ห๊ะ ทำไมอะ อ้อไปเอา (ชี้นิ้วมือไปที่โยม)
 อ้อโน่นเงินน้อย คนนี้เงินเยอะใช้ใหม่ เอ็งนั่นนั่งได้ (ยิ้มและหัวเราะ)
 คนนั่ง คนนั่งข้างหน้าต้องเงินเยอะหน่อยนะ (ยิ้ม)”
 (พระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนฺตสีโล), วิดีทัศน์ชุดที่ 1)

จากตัวอย่างข้างต้น พระผู้เทศน์ได้สื่อสารพูดคุยกับผู้ที่มาฟังเทศน์โดยมี
 การใช้ท่าทาง ได้แก่ ยิ้ม หัวเราะ และชี้นิ้วมือ ซึ่งท่าทางทั้งหมดนี้เป็นการแสดงที่เกิดขึ้น
 ขณะเทศน์และสื่อถึงการติดกันที่เทศน์อันเป็นสิ่งที่พระผู้เทศน์พยายามโน้มน้าวใจ
 ผู้ที่มาฟังเทศน์ ทั้งนี้การแสดงท่าทางดังกล่าวล้วนเป็นไปในลักษณะที่เป็นมิตร กล่าวคือ
 เป็นการลดช่องว่างระหว่างผู้โน้มน้าวและผู้ถูกโน้มน้าวให้สามารถโต้ตอบกันได้ ซึ่งจะ
 เอื้อให้เป้าประสงค์ของการโน้มน้าวใจมีโอกาสประสบความสำเร็จเพิ่มขึ้น

3) การใช้อุปกรณ์

อุปกรณ์เป็นสิ่งประกอบการแสดงที่ช่วยสื่อความหมายหรือเสริมความชัดเจน
 ในสิ่งที่ผู้โน้มน้าวต้องการจะสื่อสารไปยังผู้ถูกโน้มน้าว ในการเทศน์มหาชาติกัณฑ์
 มหาราชของพระผู้เทศน์ที่มักจะใช้เพื่อช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนให้การโน้มน้าวใจ
 ผู้ที่มาฟังเทศน์เกิดความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการเพิ่มช่องทางให้
 ผู้โน้มน้าวใจสามารถเข้าถึงผู้ถูกโน้มน้าวใจได้อย่างรวดเร็วอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพที่ 1

พระมหาจุฬาวร วุฑฒินาโค, วัดทัศนที่ 5

จากภาพตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระผู้เทศน์มีการใช้อุปกรณ์ ได้แก่ ฉากป่าในเขาวงกต คัมภีร์เทศน์ หนังสือเทศน์ ย่าม และพุ่มก้นท์เทศน์ ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้มีส่วนช่วยในการโน้มน้าวใจในบริบทที่แตกต่างกัน อย่างฉากป่าในเขาวงกตนั้นจะเป็นการจำลองสถานที่หรือเหตุการณ์เรื่องราวในกัณฑ์มหาราชที่จะช่วยให้ผู้ที่มาฟังเทศน์เห็นภาพได้ชัดเจนและเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น หรืออย่างคัมภีร์เทศน์และหนังสือเทศน์ก็จะเป็นตัวบทที่จะช่วยดำเนินเนื้อหาหรือเรื่องราวในกัณฑ์มหาราชให้เกิดความน่าสนใจและชวนติดตาม ส่วนย่ามและพุ่มก้นท์เทศน์นั้นจะเป็นเครื่องมือหรือช่องทางที่จะช่วยทำให้การโน้มน้าวใจนั้นสัมฤทธิ์ผล อีกทั้งยังมีส่วนในการช่วยดึงดูดหรือสื่อนัยถึงเจตนาที่พระผู้เทศน์ต้องการจะโน้มน้าวใจให้ผู้ที่มาฟังเทศน์ลุกขึ้นมาติดก้นท์เทศน์อีกด้วย

4.2 บทบาทหน้าที่ของประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชต่อสังคมไทยภาคกลาง

4.2.1 บทบาทด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ในสังคม

การที่พระผู้เทศน์ใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการโน้มน้าวใจให้ผู้ที่มาฟังเทศน์ร่วมทำบุญติดกัณฑ์เทศน์ในประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชนั้นก็เพื่อที่จะนำเงินที่ได้มาไปทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาต่อไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“รอบสุดท้ายนี้บอกโยมเลยว่า จะให้กรรมการเดินบาตรสักรอบหนึ่ง
กรรมการครบช่วยเดินบาตรสักรอบหนึ่งครบเอาเงินเข้าวัด
ตรงนี้ญาติโยมทุกท่านทุกคน จะบาท ห้าบาท สิบบาท ทำเถอะโยม
ทำเอาอาณิสสังสะโยม ... เดี่ยวพระทงพระเทศน์ทำกันหมดอะท่านอาจารย์
ทำบุญเข้าวัด ท่านเจ้าอาวาสก็ทำด้วย ท่านพระอาจารย์เจ้าอาวาสวัดสนกัทำด้วย
ทำกันหมดเลยท่านอาจารย์ครับ ตรงนี้ก็เอาปัจจัยเข้าวัดนะโยมนะ
ทำบุญเข้าวัดจะมากจะน้อยก็ทำไปเถอะนะโยมนะ”

(พระมหาปิยณัฐ กิตติโสภโณ, วัดทัศนภาคสนาม)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ชัดว่าพระผู้เทศน์นั้นได้ระบุชัดเจนว่าเงินหรือปัจจัยที่ร่วมกันทำบุญติดกัณฑ์เทศน์นี้จะถวายเข้าวัดทั้งหมดเพื่อให้วัดนำเงินไปใช้ทำประโยชน์ต่อ ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นการช่วยรักษามาตรฐานทางสังคมที่จะทำให้พุทธศาสนิกชนผู้ที่มาฟังเทศน์มีส่วนร่วมในการช่วยกันสืบทอดพระพุทธศาสนาผ่านประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมต่อไป

4.2.2 บทบาทด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามที่วัดทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร พบว่ามีการจัดประเพณีเทศน์มหาชาติต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยจะจัดในช่วงวันวิสาขบูชาหรือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เป็นส่วนใหญ่ โดยใน พ.ศ. 2565 นี้ ทางวัดทุ่งครุได้เลื่อนมาจัดประเพณีเทศน์มหาชาติขึ้นในช่วงวันสารทไทย หรือวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10

(วันอาทิตย์ที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2565) อันเนื่องมาจากความพร้อมของทางวัด ซึ่งถือได้ว่าประเพณีดังกล่าวเป็นประเพณีอย่างหนึ่งในย่านชุมชนวัดทุ่งครุที่ยังคงมีการสืบสานเรื่อยมา และจากการสัมภาษณ์พบว่าในการจัดประเพณีเทศน์มหาชาติ ในแต่ละปีจะมีการนิมนต์พระนักเทศน์จากวัดอื่นมาเทศน์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทางด้านวัดทุ่งครุนั้นก็มีการฝึกหัดให้พระในวัดได้ลองเทศน์มหาชาติกัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อร่วมเทศน์ในบางโอกาสด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าการส่งเสริมให้มีพระนักเทศน์ของวัดเช่นนี้ ถือเป็นการช่วยรักษาประเพณีอันดีงามอย่างประเพณีเทศน์มหาชาติให้สามารถคงอยู่ คู่กับชุมชนต่อไปได้ (พระครูโสภาสจริยานุวัตร (สมคิด อาภากร), การสัมภาษณ์, 25 กันยายน 2565) ทั้งนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ยังเคยได้รับนิมนต์ให้ไปเทศน์กัณฑ์หิมพานต์ในงานประเพณีเทศน์มหาชาติที่วัดบัวผัน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นวัดที่อยู่ไม่ไกลจากวัดทุ่งครุอีกด้วย

4.2.3 บทบาทด้านการสร้างความสามัคคีในท้องถิ่นสังคมไทยภาคกลาง

ในประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชนี้โดยหลักแล้วจะมีญาติโยมกลุ่มที่รับเป็นเจ้าของหลักประจำกัณฑ์มหาราชโดยตรง แต่ไม่ใช่ว่ากลุ่มเจ้าภาพหลักประจำกัณฑ์มหาราชจะรับภาระในเรื่องการนำเงินมาทำพุ่มติดกัณฑ์เทศน์อยู่ฝ่ายเดียว เพราะพุ่มกัณฑ์เทศน์นี้เมื่อเจ้าภาพมาถึงยังวัดทุ่งครุก็จะนำพุ่มกัณฑ์เทศน์ดังกล่าวไปวางเรียงไว้กับกัณฑ์อื่น ๆ อีก 12 กัณฑ์ เพื่อให้ญาติโยมทั่วไปที่มาฟังเทศน์ได้มีโอกาสร่วมบุญกับทางคณะเจ้าภาพ (พระครูโสภาสจริยานุวัตร (สมคิด อาภากร), การให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2565) อีกทั้งพระผู้เทศน์ยังมีการเชิญชวนให้ญาติโยมมาติดกัณฑ์ในขณะที่กำลังเทศน์อยู่ด้วย ดังที่ปรากฏเป็นกลวิธีโน้มน้าวใจต่าง ๆ และไม่ว่าจะเป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์ หรือผู้ที่มาฟังเทศน์ทั่วไปทั้งพระและโยมต่างก็สามารถร่วมบุญติดกัณฑ์เทศน์ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเงินติดกัณฑ์เทศน์ที่ทางวัดได้รับมา ในท้ายที่สุดแล้ว ก็เกิดจากแรงศรัทธาและความสามัคคีของผู้ที่มาฟังเทศน์ที่ต้องการให้วัดนำเงินดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ภายในวัด ซึ่งจะช่วยยังอานสงฆ์ให้เกิดแก่ผู้ที่ติดกัณฑ์เทศน์ต่อไป

4.2.4 บทบาทด้านการส่งสอนคุณธรรมให้แก่คนในสังคม

เรื่องราวในมหาเวสสันดรชาดกโดยเฉพาะในกัณฑ์มหาราชนี้เนื้อหาที่พระผู้เทศน์นำมาเทศน์เพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้มาฟังเทศน์ติดกัณฑ์เทศน์นั้น โดยเฉพาะช่วงที่เป็นกัณฑ์เทศน์เพื่อให้ญาติโยมผู้มาฟังเทศน์ได้ช่วยกันถวายเป็นกุศลถวายทานเป็นการติดกัณฑ์เทศน์เพื่อให้ญาติโยมผู้มาฟังเทศน์ได้ช่วยกันถวายเป็นกุศลถวายทาน ถือได้ว่าเป็นการส่งสอนและปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ผู้มาฟังเทศน์ได้รู้จักเสียสละเพื่อช่วยผู้อื่นที่กำลังได้รับความยากลำบากในชีวิต ทั้งยังเป็นการสอนให้รู้จักเห็นอกเห็นใจคนที่กำลังทุกข์ยาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการรวมบุญติดกัณฑ์เทศน์ดังกล่าวแฝงไปด้วยนัยอันเป็นข้อคิดที่ช่วยปูพื้นฐานทางด้านคุณธรรมให้แก่คนในสังคมอย่างแท้จริง

4.2.5 บทบาทด้านการสร้างความบันเทิง

ในประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชนั้นนอกจากเป็นการเล่าเรื่องในลักษณะของนิทานชาดกที่ให้แก่คิดแล้ว ยังให้ความบันเทิงทั้งในรูปแบบของเนื้อหาและการแสดงผ่านตัวพระผู้เทศน์กัณฑ์มหาราชที่มีการใช้กลวิธีโน้มน้าวใจต่าง ๆ ที่สร้างความสนุกสนานอย่างการใช้แหล่งนอกเล่าเรื่อง พระผู้เทศน์ก็จะมีการใช้น้ำเสียงมาประกอบการแหล่งด้วยเพื่อให้ได้บรรยากาศในการฟังที่ดียิ่งขึ้น ผู้ที่มาฟังเทศน์ก็จะเกิดความเพลิดเพลินไปกับเนื้อหาใหม่ ๆ ที่พระผู้เทศน์นำมาแหล่งให้ฟัง อีกทั้งยังมีการใส่ทำนองเพื่อเพิ่มความเข้าใจในการฟังซึ่งก็เป็นสิ่งที่จะช่วยสร้างความบันเทิงให้กับผู้ที่มาฟังเทศน์ได้เป็นอย่างดี หรืออย่างการแหล่งประโคมกล่อมพระเจ้ากรุงสุโขทัย พระผู้เทศน์ก็จะเทศน์ด้วยการเลียนเสียงเครื่องดนตรีไม่ว่าจะเป็นระนาด กระจับปี่ ซอ ขลุ่ย ซึ่งล้วนเป็นการสร้างสีสันในแง่ของความบันเทิงจากประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชทั้งสิ้น

5. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

5.1 สรุปผลการศึกษา

ผลการวิจัยนี้เป็นมุมมองหรือภาวะที่สะท้อนตามขอบเขตของข้อมูลทั้ง 6 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเรื่องกลวิธีโน้มน้าวใจในประเพณีเทศน์มหาชาติ กัณฑ์มหาราช โดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการโน้มน้าวใจ กรอบแนวคิดการเล่าเรื่อง กรอบแนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมในฐานะการแสดง และกรอบแนวคิดบทบาทหน้าที่ของ คติชนเป็นแนวทางในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่ามีกลวิธีโน้มน้าวใจในประเพณีเทศน์ มหาชาติกัณฑ์มหาราช 10 กลวิธี โดยจัดเป็นกลุ่มได้ดังนี้ กลุ่มที่ 1 กลวิธีทางภาษา 3 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำหรือวลีแสดงความชื่นชมยกย่อง การใช้อุปมาอุปไมย และการใช้คำแสดงปริมาณเพื่อเสนอแนะแนวทางในการติดกัณฑ์เทศน์ กลุ่มที่ 2 กลวิธีทางเนื้อหา 4 กลวิธี ได้แก่ การอ้างอำนาจสงฆ์ การยกตัวอย่างขนบธรรมเนียมโบราณ การใช้แหล่งนอกเล่าเรื่อง และการให้พร และกลุ่มที่ 3 กลวิธีทางการแสดง 3 กลวิธี ได้แก่ การใช้น้ำเสียง การใช้ท่าทาง และการใช้อุปกรณ์ ทั้งนี้ประเพณีเทศน์มหาชาติ กัณฑ์มหาราชยังมีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยภาคกลาง ได้แก่ บทบาทด้านการสืบทอด พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ในสังคม บทบาทด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น บทบาทด้านการสร้างความสามัคคีในท้องถิ่นสังคมไทยภาคกลาง บทบาทด้านการสั่งสอนคุณธรรมให้แก่คนในสังคม และบทบาทด้านการสร้างความบันเทิง

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

กลวิธีโน้มน้าวใจที่พบจากแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นวิทัศน์และการเก็บข้อมูล ภาคสนามทำให้ทราบถึงความหลากหลายของกลวิธีโน้มน้าวใจที่พระผู้เทศน์แต่ละท่าน ใช้ในการโน้มน้าวใจให้ผู้ที่มาฟังเทศน์ติดกัณฑ์เทศน์ในประเพณีเทศน์มหาชาติ กัณฑ์มหาราช ซึ่งแต่ละกลวิธีล้วนสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของความเป็นสังคมไทย ภาคกลางที่ผู้คนล้วนมีความผูกพันกับพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น เพราะไม่ว่าจะเป็น

กลวิธีทางภาษา กลวิธีทางเนื้อหา หรือกลวิธีทางการแสดงก็ตามที่พระผู้เทศน์เลือกสรรมาใช้เพื่อโน้มน้าวใจ ผู้ที่มาฟังเทศน์ก็ล้วนมีจิตพลอยยินดีที่จะนำเงินมาติดกัณฑ์เทศน์ โดยปราศจากความลังเล ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ากลวิธีโน้มน้าวใจมีความสำคัญต่อการจูงใจให้ผู้ที่มาฟังเทศน์ติดกัณฑ์เทศน์ ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิลักษณ์ เกษมผลกุล (2547) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เพลงบอกบุญ จังหวัดตราด : กลวิธีโน้มน้าวใจและบทบาทต่อสังคม” ในด้านกลวิธีโน้มน้าวใจที่มีการใช้กลวิธีทางเนื้อหาอย่างการอ้างอำนาจอันสูงส่งที่ถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญของประเพณีและมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในเรื่องของผลบุญที่จะได้รับกลับมา

นอกจากนี้ในส่วนของการศึกษาในเชิงบทบาทหน้าที่ของประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชต่อสังคมไทยภาคกลางควบคู่ไปด้วยก็ยังสอดคล้องกับทศพล ศรีพุ่ม (2562) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทแหล่งเทศน์มหาชาติในสังคมไทยร่วมสมัย : บทบาทและความสำคัญในฐานะวรรณคดีประกอบพิธีกรรม” ที่พบว่ามีบทบาทในด้านการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่สังคมด้วย และจากการศึกษาเชิงบทบาทหน้าที่ต่อสังคมไทยภาคกลางนี้ก็ยิ่งทำให้ทราบว่าทั้งพระผู้เทศน์และผู้ที่มาฟังเทศน์ล้วนตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีเทศน์มหาชาติ และมีความเข้าใจร่วมกันถึงวัตถุประสงค์ของการติดกัณฑ์เทศน์เป็นอย่างดีว่าทำที่สุดแล้ว เงินที่นำมาติดกัณฑ์เทศน์ย่อมจะยังประโยชน์ให้แก่ตัวผู้ที่มาฟังเทศน์ และนำเงินมาติดกัณฑ์เทศน์ทั้งความสุขทางกายและทางใจในโลกนี้และโลกหน้า ทั้งยังเป็นประโยชน์แก่พระศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือวัดที่เป็นศาสนสถานอันเป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชนไทย และพระภิกษุสงฆ์ผู้ที่เป็นเสมือนเนื้อนาบุญของพระศาสนาอีกด้วย

ดังนั้นแล้วการศึกษาวิจัยเรื่องกลวิธีโน้มน้าวใจในประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชจึงให้ชี้เห็นถึงกระบวนการที่มีส่วนในการขับเคลื่อนประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชให้สามารถดำรงอยู่คู่สังคมไทยภาคกลางต่อไปได้ผ่านการรู้จัก

ใช้กลวิธีโน้มน้าวใจของพระผู้เทศน์แต่ละรูปที่ช่วยทำให้พุทธศาสนิกชนผู้ที่มาฟังเทศน์ตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีดังกล่าว นอกจากนี้การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลวิธีโน้มน้าวใจในลักษณะที่มีการศึกษาบทบาทหน้าที่ควบคู่กันไปด้วยยังสามารถเป็นแนวทางในการศึกษาประเพณีหรือพิธีกรรมอื่น ๆ ในสังคมไทยที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประเพณีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชนี้ได้ ซึ่งจะยังประโยชน์ในแง่ของการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีอันดีงามของไทยให้คงอยู่คู่แผ่นดินไทยไปตราบนานเท่านาน

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2563). *ภาพย์พระมหาชชาติ*. สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- ดีเลิศประเสริฐศรี. (2556). *เทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราช* [วีดิทัศน์]. Youtube.
<https://youtu.be/fhsuRNwk6QE>
- ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ และคณะ. (2543). *นิเทศศาสตร์กับเรื่องเล่าและการเล่าเรื่อง: วิเคราะห์การศึกษาจินตคติ-จินตทัศน์ในสื่อร่วมสมัย*. ภาพพิมพ์.
- ทศพล ศรีพุ่ม. (2562). *บทแห่งเทศน์มหาชาติในสังคมไทยร่วมสมัย: บทบาทและความสำคัญในฐานะวรรณคดีประกอบพิธีกรรม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. บัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR).
- พระครูโสมสิทธิ์ธรรมาภ. (2560). *11 กัณฑ์ มหาราช วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร 29-2-คค.-59* [วีดิทัศน์]. Youtube. <https://youtu.be/UgwhmlmotFU>
- พระครูพิพิธธรรมภาณ และ พระมหาปิยณัฐ กิตติโสภโณ. (2565). *พระผู้เทศน์ในงานเทศน์มหาชาติ “พระเวสสันดร” 13 กัณฑ์ หนึ่งพันพระคาถา* [วีดิทัศน์ภาคสนาม]. วัดทุ่งครุ.
- พระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ ปาละพันธ์). (2556). *เทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราช ณ มสธ* [วีดิทัศน์]. Youtube. https://youtu.be/mLv14z5k_no
- พระครูโสภาสจริยานุวัตร (สมคิด อาภากร). *ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทุ่งครุ แขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร - ประธานจัดงานเทศน์มหาชาติ “พระเวสสันดร” 13 กัณฑ์ หนึ่งพันพระคาถา*. (25 กันยายน 2565). สัมภาษณ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. <http://dictionary.orst.go.th>

- วัดนาคปรก. (2565). *เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 11 : มหาราช แสดงพระธรรมเทศนาโดย : พระมหาจุฬีวร วุฑฒินาโค วัดนาคปรก* [วีดิทัศน์]. Facebook. <https://web.facebook.com/watnakprok/videos/624775085726942>
- วันชัย โมรัญญา. (2564). *เทศน์มหาชาติกัณฑ์ที่ 11 มหาราช – พระมหาสมสุทธิภาโส วัดหลักสี่ กทม* [วีดิทัศน์]. <https://youtu.be/ti0EfnN0H40>
- วิชณี รัตนพันธ์, บรรณานิการ. (2560). เอกสารประกอบงาน "100 ปี จุฬาฯ เทศน์มหาชาติ ถวายพระราชกุศล" แต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช วันที่ 20-22 พฤษภาคม 2560 ณ หอประชุมจุฬาฯ. เอส.อาร์.พรีนติ้ง.
- อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล. (2547). *เพลงบอกบุญจังหวัดตราด: กลวิธีโน้มน้าวใจและบทบาทต่อสังคม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR).
- อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท. (2554). *การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Rothenbuhler, E. W. (1998). *Ritual communication*. Sage Publications.
- Bascom, W. R. (1954). Four functions of folklore. *The Journal of American Folklore*, 67(266), 333-349.